הלכה · משנה תורה · מפרשים · ספר המנוחה · ספר זמנים

ספר המנוחה על משנה תורה, הלכות שביתת עשור

רבנו מנוח ב"ר יעקב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר המנוחה על משנה תורה, הלכות שביתת עשור

רבנו מנוח ב"ר יעקב

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-המנוחה-על-משנה-תורה-הלכות-שביתת-עשור/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ג 4
הלכה ד 4
הלכה ה 5
הלכה ו 6
פרק ב 6
הלכה א 6
הלכה ב 8
הלכה ג 8
הלכה ד 8
הלכה ה 10
הלכה ז 10
הלכה ח 11
הלכה ט 12
הלכה י 14
הלכה יא 14
פרק ג 15
הלכה א 15
הלכה ב 16
הלכה ג 17
הלכה ד 17
הלכה ה 17
הלכה ו 18
הלכה ז 19
הלכה ח 19
הלכה ט 20
הלכה י 20

פרק א

הלכה ג

כתב הרב **ומותר לקנב את הירק כו'**. אמר המפרש קינוב הוא לשון חתיכה וקציצה והרבה יש בתלמוד האי מאן דקניב סלקא בפרק כלל גדול הכלכלה משיחסום ויקנב בפרק י"ג ממסכת כלים והא מוקמי לה רבנן קמאי בקניבה גריס כלומר שחותכו אחר שנתלש בחתיכות גסות ובירקות שנאכלות חיות ואין הקינוב מעכב בהן שאפילו בלא קינוב מתבשלין יפה ויכול לאכלו דאלו אין מתבשלות בלא קנוב אסור דתולדה דטוחן הוא ואיך נתיר דבר שיש בו חיוב חטאת מפני עגמת נפש ובפרק ז' מהלכות שבת הארכנו בזה. והאי מפני עגמת נפש מפרשי ליה כדי שימצא מתוקן מה שיאכל במוצאי יום הכפורים ולא תהא נפשו עגומה יותר מדאי. ור"ש פירש מפני שמצוה לעשות כן כדי שתהא נפשו עגומה ומקיים במעשה ידיך ארנן מצות ענוי שיראה ולא יאכל ולא נתיר כדי שלא יחקה את המינין כלומר הכותיים. והאי דשרינן קניבת ירק תלוש ביום הכפורים דוקא מן המנחה ומעלה כמ"ש הרב אבל קודם זמן המנחה לא דלמא אתי למיכל מיניה כיון שהוא רחוק מעת ערב. והרי"ף השמיט זה בכונה שלא רצה להתיר ולפרסם כדי שלא יזלזלו ביום הכפורים ויפה עשה דהא אפילו בימי רבותינו התחילו לאסור ולגזור כדאמרינן בגמרא כיון דחזו דקא מחרפי ואכלי אמרי אתא אגרתא ממערבא דאסור ופירוש מחרפי מקדימין קודם המנחה ומאותו זמן ואילך הנהיגו איסור לפי שא"א לעמוד שלא יהיו מחרפי ואי מחרפי אכלי ומגדפי ולפיכך לא הזכיר הרי"ף. ויום הכפורים שחל להיות בשבת כו' דגזרינן אטו שבת דעלמא. וכבר נהגו כו' הרי הוא קדש לכל דבר פירוש ואסור לעשות בו כל דבר שאסור לעשותו בשבת. ע"כ מפרק ואלו קשרים:

הלכה ד

כתב הרב **מצות עשה אחרת יש ביום הכפורים כו'**. אמר המפרש הפסוק הראשון הוא בפ' אחרי מות והיתה להם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשותיכם והפסוק האחר הוא בפרשת אמור אל הכהנים. ענוי שהוא לנפש זה הצום כי האכילה והשתיה שומרים הנפש הטבעית שהיא בכבד ומכלכלים הלחות העיקרי. ולישנא דגמרא ענוי שיש בו איבוד נפש ואיזה זה אכילה ושתיה פירוש משא"כ בתשמיש המטה דמעיקרא קא בעי למימר דבענוי מתשמיש מיירי קרא וקא מהדר ליה מדכתיב תענו את נפשותיכם וכתיב נמי והאבדתי את הנפש וגו' משמע עינוי שיש בו איבוד נפש. ובמניעת תשמיש אין בו איבוד נפש דאדרבה הגוף והנפש מתקיימים בהתרחק אדם

ממנו. ובפרש"י מצאתי ענוי שהוא אבוד נפש פירוש בתוך חלל הגוף והגירסא הראשונה היא עיקר והכי איתא בספרי. מאחר שענש הכתוב כרת כו' פירוש שלא נתבאר בתורה אזהרה לזה המעשה ר"ל לאכול ביום הכפורים אבל זכר העונש וחיוב כרת למי שאכל וידענו שהאכילה נמנעת ממנו. לשון סיפרא כי כל הנפש אשר לא תעונה ונכרתה הרי זה עונש לענוי. אבל אזהרה לעינוי ליום עצמו לא שמענו שאין ת"ל שכבר ק"ו הוא מה אם עינוי שאינו נוהג בימים טובים ובשבתות הרי הוא ענוש עליו מלאכה שהיא נוהגת בימים טובים אינו דין שיהא ענוש עליה ואם כן למה נאמר עונש מלאכה נלמוד ממנו אזהרה לעינוי מה עונש מלאכה לאחר אזהרה אף עונש ענוי לאחר אזהרה:

הלכה ה

וכן למדנו מפי השמועה שאסור לרחוץ בו כו'. דשיתא ענוי כתיבי בדאורייתא תרי בפרשת אחרי מות ותרי בפרשת אך בעשור שבאמור אל הכהנים וחד בפרשת ובעשור שבחומש הפקודים ואע"ג דכתב בפרשת אמור כי כל הנפש אשר לא תעונה ההיא לעונש אתא כמ"ש הרב פשו להו חמש לאיסור חמשה מיני תענוג אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה ותשמיש המטה וכלהו הני אשכחן דאיקרו עינוי אכילה דכתיב ויענך וירעיבך וגומ' ושתיה בכלל אכילה רחיצה ונעילת הסנדל דכתיב גבי אביתר וכי התענית בכל אשר התענה אבי. ובדוד אשכחן בברחו מפני אבשלום בנו דכתיב ביה כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר ועיף ר"ל מרחיצה כדכתיב מים קרים על נפש עיפה ותו נמי אשכחן דכתיב ביה בדוד ודוד עולה במעלה והוא הולך יחף. ור"ל מנעילת הסנדל דכתיב מנעי רגלך מיחף וכתיב וכי התענית משמע דהני תרתי איקרו עינוי. סיכה דכתיב להבין ולהתענות והאי עינוי אסיכה קאי שהיתה נמנעת ממנו לגמרי לא אשארא דהא כתוב וסוך לא סכתי. תשמיש המטה דכתיב אם תענה את בנותי ואמרינן אם תענה מתשמיש. שנאמר שבת שבתון כו' דתרי שבת שבתון כתיבי באורייתא גבי יום הכפורים חד בפרשת אך בעשור שבסדר אמור אל הכהנים ואידך בפרשת אחרי מות וחד מינייהו למצות עשה לשבות ממלאכה ביום הצום כדאיתא בריש פרקין. ואידך לחמשה עינויין דכי היכי דשבתון האמור בשבת אסרו חכמים שאר מלאכות שלא היו במשכן אע"פ שאינן מלאכה גמורה הכא נמי שבתון דכתיב גבי עינוי שבתון הוא לכם ועניתם להוסיף על עינוי אכילה ושתיה קאתי. ואין חייבין כרת או קרבן כו' פירוש באלו החמשת עינויין אין בהן חיוב כרת אלא באכילה ושתייה לפי שהם עיקר הענוי כמ"ש הרב עינוי שהוא לנפש זה הצום כדאיתא בגמרא ועליו קא מזהר רחמנא חיוב כרת כדכתיב והאבדתי את הנפש ההיא וגומר משמע דבעינוי נפש קא קפיד קרא, כללא דמלתא שאין עונש כרת ביום הכפורים

אלא על האוכל והשותה והעושה מלאכה בלבד ודוקא כשאוכל ושותה בעיצומו של יום דהיינו היום והלילה אבל בתוספת עינוי אין בו כרת דהא כתוב כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה וצ"ע. אבל אם רחץ כו' ואע"ג דמקרא ילפינן להו אפילו הכי לית בהו איסורא אלא מדרבנן דקראי אסמכתא בעלמא נינהו:

הלכה ו

כשם ששבות ממלאכה כו'. פירוש דהא חמשה לאוין כתיבי במלאכה חד בפרשת אחרי מות בפרשת אך בעשור וחד בפרשת ובעשור שבחומש הפקודים וחד מינייהו אתא לאזהרה דיממא וחד עונש דליליא וחד למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא נמצא שעיקרי הלאוין במלאכה כתיבי וממלאכה ילפינן עינוי ומש"ה כתב המפרש כשם ששבות למלאכה כך שבות לעינוי. וכן ביציאה שוהא מעט בעינוי כו' פי' לפי שתוספת זה שמוסיפין מחול על הקדש אינו אלא בין השמשות שלו שהוא אסור דהוה ליה ספקא דאורייתא ומשום הכי בהפסק מועט שיפסיק האדם קודם בין השמשות של תשיעי ובשהיה מועטת שישהא אחר בין השמשות של עשירי סגי ליה כדי שלא יכנס לבית הספ' אבל היכא דבריר ליה דתשיעי הוא או אחד עשר ודאי הוא אין צריך להוסיף שאין כאן יראת ספק. ואני מתיישב בזה דהא גזרת הכתוב הוא ואע"פ שיודע ודאי שחול גמור הוא כדכתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכתוב נמי מערב עד ערב ורבותינו אמרו מצוה להוסיף מחול על הקדש. וראינו קדמונינו החסידים ז"ל שהיה מנהגם להתחיל ולצום מבעוד יום ולהאריך בתפלה עד שיעור חצי שעה ועוד מן הלילה של מוצאי יום הכפורים וגם כן נהגו שלא להתפלל תפלת נעילה עד קרוב לבין השמשות כדי שלא יפשעו בתוספת שהיא מצות עשה מדרבנן. ואע"פ שחותם והיא יציאת הכוכבים אין כאן משום ברכה לבטלה שהרי קדש הוא אע"פ שאחד עשר ודאי. וכתב ר"ש במסכת יום טוב שמן הדין היה לנו לעשות מיום כפור שני ימים משום ספק דשמא באו עדים מן המנחה ולמעלה ויום שני עיקר אלא משום דלא אפשר להתענות ב' ימים רצופים ושני לילות ואין גוזרין על הצבור דבר שאין יכולין לסבלו ולעמוד בו. וכן הסכים רב אחא בשאלתא דאמור אל הכהנים:

פרק ב

הלכה א

כתב הרב **האוכל ביום הכפורים מאכלים הראויים לאדם ככותבת הגסה**. אמר המפרש בגמרא אמרינן יום הכפורים שינה הכתוב במשמעו ושנו חכמים בשעורו שינה הכתוב

במשמעו דכתיב לא תעונה ולא כתוב לא תאכל ואכילה כזית ושנו חכמים בשיעורו בככותבת ואפילו איש דהוי כעוג מלך הבשן חייב בשיעור זה דקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה פחות מהכי לא מיתבא דעתיה מיהו כולי עלמא מייתבי דעתייהו טובא ועוג מלך הבשן פורתא. ואמרינן ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה והיא פחות מכביצה ואמרינן בירושלמי צריך למעך חללה דאל"כ ליתני כמוה וכגרעינתה וכחללה. וזה הירושלמי בא לפרש שלא תטעה לשער בכותבת שלימה דנפיש שיעורה הוי לקולא ולא מחייבת ליה עד דאכיל כי האי שיעורא אלא כי אכיל כמוה וכגרעינתה בלא חללה חייב והיינו דאמר צריך למעך חללה כלומר שהחלל שבין האוכל והגרעינה אינו בכלל השיעור ומיהו צריך למעך כדי שתדבק התמרה בגרעינתה ולא ישאר בה חלל ובתר הכי משערין בה אכילה של יום הכפורים כי החלל אינו בכלל השיעור וצ"ע איך הניח הרב זה הירושלמי והרי"ף הביאו אי נמי מאי דאמרינן כמוה וכגרעינתה ואפשר דכיון שכתב שהיא פחות מכביצה ממילא שמעת דכמוה וכגרעינתה וכל האוכלין מצטרפין כו' כלומר שאם לקח כחרדל פת וכחרדל בשר וכן מהרבה אוכלין וקבץ הכל ועשאן גוף אחד ואכלו חייב דכיון שיש בין כלן שיעור כותבת דלא בעיא ככותבת ממין אחד א"נ אע"פ שלא עשאם גוף אחד אלא שאכל ממין אחד כחרדל וממין אחר כחרדל וכן מהרבה מינין עד שאכל מהן ככותבת בכדי אכילת פרס מצטרפין וחייב. וכן השותה משקין הראוין לשתיית אדם כמלא לוגמיו של שותה כל אחד ואחד לפי לוגמיו חייב אבל שיעור כותבת שוה לכל אדם דאפילו עוג מלך הבשן חייב בכותבות דקים להו לרבנן דכל איניש מייתבא דעתיה בככותבת מיהו כ"ע טובא ועוג מלך הבשן פורתא והכי איתא בירושלמי ובתלמוד שלנו בפרק בתרא דיומא וגרסינן בתוספתא הכל לפי מה שהוא אדם מלא קמצו למנחות מלא חפניו קטרת מלא לוגמיו ביוה"כ והטעם דקים להו לרבנן דבדידיה מייתבא דעתיה בדחבריה לא מייתבא דעתיה ויראה מלא לוגמיו לא שיראה מלא לוגמיו ממש אלא שיראה כמלא לוגמיו כלומר מלא פיו כדאמרינן גדולה לגימה והיא מלשון הגמיאיני ושיעור זה באדם בינוני פחות מרביעית דאלו הוה אדם כענקים הוי יותר מרביעית וכל המשקין מצטרפין לשיעור אחד ותימה הוא איך לא הזכיר הרב דאמרינן האוכל ושותה אין מצטרפין לשיעור אחד בגמרא דאפילו רבנן הוא ואפשר לומר דכיון דכתב הרב שכל האוכלין מצטרפין לעצמן וכל המשקין מצטרפין לעצמן ממילא שמעת דאוכלין ומשקין אין מצטרפין:

הלכה ב

כתב הרב **אחד האוכל אוכלין המותרין או שאכל אוכלין האסורין כו'**. אמר המפרש דמכל מקום ייתובי מיתבא דעתיה הרי זה חייב כרת משום אוכל ביום הכפורים אבל משום חלב או פגול אינו חייב דהא קי"ל דאין איסור חל על איסור אלא א"כ הוא איסור מוסיף או איסור כולל או איסור בת אחת כמו שביאר הרב בפי"ד מהלכות מאכלות אסורות וכדאיתא בפרק גיד הנשה ובפ' שבועות שתים בתרא:

הלכה ג

אכל או שתה פחות מכשיעור זה כלומר שאכל פחות מכותבת ושתה פחות ממלא לוגמיו **אעפ"י שהוא אסור מן התורה כו'**. דקיימא לן כרבי יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה אבל חיוב כרת לית ביה והוא הדין איסור מלקות היכא דשייך ביה. ובענין זה הארכנו בפרק ראשון מהלכות חמץ ומצה. והאוכל או השותה כו' פירוש בין ביום הכפורים בין באיסורין של תורה. וצריך עיון אמאי אין לוקה בחצי שיעור דהא רבי יוחנן יליף איסור חצי שיעור מכל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו כלומר מדקאמר קרא כל חלב משמע אפילו כל שהוא וכיון שכן אמאי אינו לוקה הא כתיב ביה לא תאכלו. והדבר צריך תלמוד דא"כ דאפילו לר' יוחנן לית ביה אלא מכת מרדות מאי איכא בין ר' יוחנן לריש לקיש דהא ר"ל מודה דחצי שיעור אסור מדרבנן כדאיתא בגמרא ואע"פ שהוא מותר מן התורה וכיון דאית ביה איסורא מדרבנן בודאי אית ביה מכת מרדות דאי ס"ד דלא למאי אהני האיסור שיש בו מדרבנן וכל זה צריך עיון:

הלכה ד

אכל מעט וחזר ואכל כו'. דעת הרב דפרס הוא ג' ביצים והוא נמשך בזה אחר דעת ר' יוחנן בן ברוקא דאמר ככר בפונדרין מד' סאין בסלע והוא שיעור עירובי תחומין דבעינן מזון שתי סעודות נמצא דחצי קב דהוו י"ב ביצים הוי מזון ב' סעודות ועלה קא אמרינן חציה לבית המנוגע כלומר חצי סעודה אחת והוא ג' ביצים בכוון והוא פרס. כן נראה דעת הרב ופסק כר' יוחנן בן ברוקא משום דסוגיין בפרק אע"פ כותיה אזלא דאע"ג דאמר בסיפא דשמעתא ואפילו תימא ר' שמעון ההוא שנוייא ודחייה בעלמא הוא. ור"ש ושאר המפרשים נמשכו אחר דעת ר' שמעון דאמר דשיעור ב' סעודות הוא שתי ידות של ככר משלש לקב נמצא שהככר השלם שהוא שליש הקב שיעלה שמנה ביצים הוא מזון שתי סעודות ומפרשי חציה לבית המנוגע חצי ככר זה שהוא ד' ביצים ועל כן כתבו דפרס הוא ד' ביצים כר' שמעון דבמסקנא דשמעתא מוקמינן למתני' כותיה ואנן כתבינן מאי דסבירא לן לפי דברי הרב והוא האמת דאי ס"ד כדמפרשי אינהו היכי אזלינן לשוהה

בבית המנוגע לכדי אכילה יותר מסעודה אחת שהם חצי ככר לדברי ר' שמעון הוי סעודה וחצי אלא ודאי כדברי הרב משמע וכל איסורין של תורה אם אכל מהם בשיעור שהיית אכילת פרס מצטרפות אכילתן לחייבו והכי נמי ביום הכפורים אע"פ ששיעורו גדול מכזית לא בעינן שהייה טפי מפרס לצרוף אכילתו ומש"ה אם אכל כחרדל פת וחזר ואכל כחרדל בשר עד שאכל ככותבת אם אין מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה אלא כשיעור אכילת פרס מצטרפין לחייבו כרת או קרבן ואם לאו אין מצטרפין דכיון דשהה יותר מכשיעור אכילת פרס לא מיתבא דעתיה וחשבינן כל אכילה ואכילה כאלו היא בפני עצמה ונמצא שלא אכל כשיעור ומכין אותו מכת מרדות, ע"כ מפרק בתרא דיומא:

כתב הרב **שתה מעט וחזר ושתה מעט כו' כדי שתיית רביעית מצטרפין כו'**. הא איתא בתוספ' דיומא ובפסחים בביאור וכל דכי היכי דבאכילה אזלינן בה לשיעור פרס הכי נמי בשתיית מלא לוגמיו לשיעור שתיית רביעית ושתייה זו מועטת היא דהא בשתי לגימות או ג' יכול לשתות רביעית ופת ושאר מיני מאכל צריכין לעיסה ואי אפשר לאכול פרס בלא שהייה מרובה ואי קשיא לך הא דאמרינן במסכת כריתות פרק אמרו לו אכלת חלב כל המשקין מצטרפין לפסול את (הגויה) ברביעית כדי אכילת פרס כיצד שתה וחזר ושתה אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה בכדי אכילת פרס מצטרפין יתר מכן אין מצטרפין משמע דאף לשתיה בעינן בכדי אכילת פרס ואם כן איך דחה ההיא דכריתות מפני התוספתא לא תקשי לך שהרב לא דחה אותה שהרי תמצא שהביא ההיא דכריתות בפרק ח' מהלכות שאר אבות הטומאה. וכי תימא אי הכי קשיא דידיה אדידיה ניחא לן לשנויי לפי דעת הרב דכל היכא דלא בעינן רביעית כי הכא דהא ביתובי דעתא תליא מלתא ורובא דאינשי מייתבי דעתייהו בכמלא לוגמייהו אזלינן לכדי שיעור שתיית רביעית. וכן נמי לענין זה השותה משקין של תרומה דאזלינן בכזית דאמרינן התם כי היכי דאכילה בכזית כך שתיה בכזית ואזלינן בכדי שהיית שתיית רביעית אבל גבי שותה משקין טמאין דבעינן רביעית דכשיעור אכילתו כך שיעור שתייתו והאוכל אוכלין טמאין אינו מטמא אלא בחצי פרס שהוא כביצה ומחצה כדאמרינן בכריתות והכי נמי בשתייתו והשיעור הזה הוא שיעור רביעית לחשבון לוג ו' ביצים ומש"ה אם שותהו לפרקים מעט מעט אזלינן לשיעור כדי אכילת פרס והכי מסתבר לן. ואם תעיין בפרק עשירי מהלכות תרומות ובפ"ח מהלכות שאר אבות הטומאה ובפ"ה מהלכות נזירות ובשאר מקומות שהזכיר הרב בספריו ענין זה תמצא שזו היתה כונת הרב כאשר כתבנו ונמצא שלום בין התוספתא ותלמוד שלנו:

הלכה ה

כתב הרב **אכל אוכלין שאינן ראויין למאכל כו'**. אמר המפרש משום דכל הני כיון דלא חזו לאכילה לא מיתבא דעתיה מינייהו וצעורי קא מצטער ולא קא עבר אכל הנפש אשר לא תעונה שאין לך עינוי גדול מזה אבל מכין אותו מכת מרדות כדאמרינן באוכל חצי שיעור. שתה חומץ מזוג חייב. והריא"ג כתב דחומץ חי ומזוג חייבין עליו כדדייקינן בגמרא הא חומץ חייב ואפילו הוא חי מתני' מני ר' היא דאמר חומץ משיב את הנפש. והר"מ ז"ל שפסק דחומץ חי פטור ס"ל דכיון דאמרינן מתני' מני ר' היא משמע דס"ל דליתא הלכתא הכי כיון דיחידאה היא כלומר ר' היא ולא רבנן ותו דהא בגמרא מסקינן דכי אמרינן דחומץ פטור דוקא חי אבל מזוג חייב. הכוסס פלפלין כו' כיון דיבשי לא חשיבי אוכלא והכי נמי בפ' כיצד מברכין לגבי ברכה דלא מברכינן עלייהו. אבל זנגביל רטוב חייב פירוש וה"ה פלפלין. אבל עלי גפנים פטור פי' לפי שאינה ראוייה לאכילה וה"ה עלי קנים ועלי תאנים ועלי שאר אילנות אבל עלי ירקות חייב דראוין לאכילה נינהו. לולבי גפנים חייב פירוש הם ראשי הגפנים הרכים. כל שלבלבו כו' פירוש הנצו כמתרגמינן ויצא פרח ויצץ ציץ ואפיק לבלבין ור"ל שאותן שלבלבו קודם ראש השנה ואכלן ביום הכפורים פטור ובגמרא לא אשכחן אלא שלבלבו מראש השנה. והרב כתב בארץ ישראל והטעם משום דארץ ישראל מבכרת מכל שאר הארצות. ומפני זה יש קצת מהגפנים שמלבלבין בראש השנה משא"כ בשאר ארצות ואפשר שכך היה כתוב בנסחת ספרי התלמוד של הרב ואין אנו צריכין לאותה הנסחא שהרי אפילו בשאר ארצות דרכן ללבלב ואני ראיתי זה כמה פעמים. וכל פטור דאתמר הכא פטור אבל אסור נינהו:

הלכה ז

אכל צלי במלח כו'. ואע"ג דלא חזי מלח לאכילה בעיניה כיון דאכלי אינשי מיניה ע"י תערובת מצטרף המלח עם הבשר להשלים שיעור כותבת. והיינו דאמרינן בגמרא אכל אומצא ומלחא מצטרף ופרש"י בשר חי והכי מפרשינן לה בכולא תלמודא. **ציר שעל גבי ירק כו'** פירוש שנוהגין היו לטבול את הירק בציר כמו שנוהגין עכשו לטבול החזרת והלגלוגות בחומץ וקאמר שאעפ"י שאין בירק שיעור כותבת הציר שמשתייר על הירק מצטרף להשלים השיעור. **מפני שמכשיר האוכל כו'** כלומר כל דבר שמתקן האוכל ומכשירו לאכילה כמו מלח וציר והדומה להן כאוכל הן חשובין ומש"ה משלימין השיעור:

כתב הרב **היה שבע מאכילה גסה שאכל אוכלין כו'**. אמר המפרש נחלקו חכמי דורנו בביאור ענין זה כי דברי הרב חסרו בזה. ואית דמפרשי לה הכי דהאי אוכלין שאינן ראוין

לאכילה דקא אירי בהו הרב הכא לאו למימרא שאינן ראויין לאכילה כלל כשרפים הבאושים והדומה להם הנזכרים למעלה אלא דאינן ראויין לאכילה לקצת בני אדם כמו מי ששבע אבל לגבי אדם הרעבים ראויין לאכילה ומש"ה פטור דכיון שאינן ראויין למי ששבע בזה בדידיה משערינן ולדידיה לא מיתבא דעתיה ואזוקי מזיק ליה ואשתכח דלא קא עבר אלא תעונה דמיירי שאכל ערב יום הכפורים ושבע ואחר כך משחשכה אכל אוכלין שאינן ראויין לו אבל ראויין לרעב וקאמר דפטור כיון שאינן ראויין לו. ולא מסתבר שאין לשון שאכל נופל על פירוש זה והכי הול"ל היה שבע מאכילה גסה כו' ותו דאי ס"ד שיש הפרש בין אוכלין שאינן ראויין כלל לשום אדם בעולם ובין הראויין לרעבים אבל לא לשבעים היכי לשתמיט תנא חדא זמנא לאשמועינן הא והרב גם כן איך לא ביאר זה למעלה כשכתב דין אוכלין שאינן ראויין אלא ודאי כי פטרינן ביום הכפורים אוכל אוכלין שאינן ראויין דוקא עשבים המרים בתכלית כגון לענה וראש והדומה להם שאינן ראויין לאכילה כלל מרוב מרירותם אבל דברים הראויין לרעבים אעפ"י שאינן ראויין לשבעים ראויין קרינן להו והאוכל מהם חייב. ודברי הרב הכי מפרשינן להו היה שבע מאכילה גסה כלומר שאכל אכילה גסה ביום הכפורים עצמו בעיצומו של יום וא"ת היכי לא מיחייב עלה מקמי דלהוי אכילה גסה ומוקים לה הרב שאותה אכילה גסה היתה מאוכלין שאינן ראויין ואחר שמלא כרסו מאותן אוכלין שאינן ראויין אכל אוכלין ראויין ואפ"ה פטור דכיון דאזוקי מזקי ליה לא עבר אכל הנפש אשר לא תעונה ואשתכח לפום האי פירוש אכל אוכלין ראויין בי"ה שפטור וה"ה אם אכל ושבע עד שקץ במזונו ערב יום הכפורים ומשחשיכה הוסיף על שבעו ואכל אוכלין ראויין שפטור אלא רבותא קמ"ל הרב דאפילו בעיצומו של יום הכפורים עצמו אשכחן אוכל אכילה גסה שפטור ואמת שלשני הפירושים לשון הרב חסר מאד אך לא מסרו אלא לחכמים:

הלכה ח

כתב הרב **חולה שיש בו סכנה כו'**. אמר המפרש משום דלב יודע מרת נפשו והוא בקי בהרגשת חליו יותר מכלם. **אמר החולה איני צריך כו'** דכיון שהרופא בקי בחכמת הרפואה ואמר שאם לא יאכל יסתכן שומעין לו **ומאכילין אותו על פיו** ואע"ג דאמרינן לעיל לב יודע מרת נפשו הני מילי כי אמר צריך אני אבל כי אמר איני צריך אמרינן אולי מעוצם חליו אחזתו רוח שטות ואינו מרגיש בחולשת כחו ומאכילין אותו דספק נפשות להקל וכדאמרינן בגמרא תונבא הוא דנקיט ליה. **והוא שיהיה רופא בקי** פירוש שאם לא היה בקי אין חוששין לדבריו כלל ובקי ר"ל באותו מקום דהא ובאת אל השופט אשר יהיה בימים ההם כתיב. **רופא אחד אמר צריך כו'** פירוש והוא שיהיו שניהם

בקיאים. **מקצת הרופאים אומרים צריך הולכים אחר הרוב** פירוש שאם שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך אין מאכילין אותו. וה"ה נמי אם נשתתק כו' כן דעת הרב וכתב בהשלמה דהיכא דב' אומרים צריך אפילו מאה אומרים אינו צריך מאכילין אותו דתרי כמאה ומאה כתרי ואעג"ב דבאומדן דעתא אזלינן בתר רוב דעות ה"מ אומדנא דממונא כגון שומא לבעל חוב אבל הכא ספק נפשות להקל. ואי אמר חולה נמי ותרי בהדיה לא צריך ואמרי תרי אחריני צריך מאכילין אותו דתרי כמאה וספק נפשות להקל ע"כ וה"נ נראה מסוגיית ההלכה ודוק. **או אחר הבקיאים כו'** ואע"פ שאין רוב ובלבד שלא יאמר החולה צריך אני כלומר דאלו אמר החולה צריך אני אפילו הרופאים רבים ובקיאים אומרים אינו צריך לחולה שומעין דלב יודע מרת נפשו. והוא הדין אם אמר החולה איני צריך שמאכילין אותו ע"פ הרוב או ע"פ בקיאים. אם נשתתק החולה ובקי אחד אומר צריך וב' אומרים אינו צריך אין מאכילין אותו דאזלינן בתר רובא כן דעת הרב. **לא אמר החולה שהוא צריך כו'** פי' וכגון שנשתתק. ונראה לי דה"ה אם אמר החולה איני צריך שמאכילין אותו דחיישינן לתונבא ואמרו בירושלמי חולה אומר יכולני לצום ורופא אמר איני יודע ר' אבהו בשם ר' יוחנן אומר נעשית ספק נפשות ודוחין וכתוב בפסקים חולה ביום הכפורים שיאמר הוא או רופא שצריך לאכול מאכילין אותו עד כדי הצורך אבל אם די לו בגרוגרת אחת או בחתיכת לחם שיוכל להמתין עד שתחשך באותה אכילה אין לו לאכול יותר ואין אומר כיון שהותר היום באכילה יאכל כמה שירצה כדי שבעו וכן בשתיה אלא אוכל מעט ושותה מעט כדי יישוב דעתו לפי הצורך שיוכל לעמוד באותה אכילה או שתיה עד הערב בלא סכנה ואין לאכול ולשתות יותר ע"כ ותמה הוא דהא בגמרא אמרינן עד שיאמר די דמשמע דמאכילין אותו כדי שבעו שאין באכילתו אומדן דעת אלא הכל תלוי בו. ואי קשיא לך ההיא דאמרינן במסכת מנחות בפרק ר"י חולה שאמדוהו לשתי גרוגרות ויש שתי גרוגרות בשני עוקצין וג' בעוקץ א' מייתינן ג' דהא ממעט בקצירה ומשמע שצריך לעשות אומדנא באכילתו ואפ"ה לא תקשי לך דהתם בשבת מיירי שאכילה מותרת אלא שאינו יכול לאכול בלא חלול שבת מאחרים ומש"ה בעי אומדנא כדי שלא יחללו אחרים שבת ללא צורך אבל הכא מאחר שהוא צריך ואין מחלל יום הכפורים זולתו ולב יודע מרת נפשו אוכל כדי שבעו ודוקא פעם ראשונה אבל שאר היום אסור כדאיתא לעיל:

הלכה ט

כתב הרב **עוברה שהריחה לוחשין לה באזנה כו'**. אמר המפרש שדרך עוברה להריח ריח תבשיל המערער את הלב והיא מתאוה ואם אינה אוכלת מסתכנת היא ועוברה.

ודין עוברה משאמרה צריכה אני מאכילין אותה כחולה אם הריחה ביום הכפורים ולא נקט עוברה אלא משום אורחא דמלתא. וכתב החכם ר' יצחק בר' אברהם ומסתברא דלאו דוקא עוברה וה"ה לאיש. ושמעינן לסברא זו מההיא דאמרינן פרק אעפ"י אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אפתחא דבי יוגביר מלכא חליף ואזיל אבוזנגר דמלכא חזייה רב אשי למר זוטרא דאתחוור אפיה שקל באצבעתיה אנח ליה בפומיה אמרו ליה אפסדת לסעודתא דמלכא כו' א"ל רבנן מאי טעמא סמכת אניסא אמר להו חזאי רוח צרעת דפרחא ביה ע"כ ואית דאמרי דוקא באיסור לאו הקלו. והשוו חכמים דין עוברה שהריחה לאיש בריא שהריח אבל באיסור כרת כדתני' הכא דוקא עוברה מאכילין מפני שרגילה להסתכן כשמריחה תבשיל ואינה אוכלת אבל איש בריא אם הריח ביום הכפורים אין מאכילין אותו דאבעי ליה לייתובי דעתיה וטוב להחמיר בזה מפני הרמאין וכן נראה דעת הרב שהרי בהלכות מאכלות אסורות פרק י"ד השוה עוברה שהריחה לאיש בריא שהריח והכא לא כתוב אלא עוברה שהריחה ויש להכריע דעת הרב דאפילו ביום הכפורים שוין איש ואשה עוברה שהרי עוברה שהריחה בשר קדש דינה כעוברה שהריחה בשר חזיר ואוכל בשר קדש בכרת כאוכל ביום הכפורים דאפ"ה השוה בו הרב איש שהריח לאשה עוברה שהריחה. לוחשין לה באזנה כו' ואולי תוכל להתאפק ותקבל הדברים בשמעה עונש האוכל ביום הכפורים ואומרים לה ג"כ המתיני מעט כי בלילה תוכלי לאכול כדי שבעך. **ואם לאו מאכילין כו'** פירוש ודוקא עד שתתיישב נפשה אבל אחר שתתיישב נפשה אין לה לאכול שאר היום דלא אמרינן כיון שהותר מקצת היום באכילה הותר כלו וגרסינן בכריתות עוברה שהריחה ביום הכפורים מאכילין אותה פחות מככותבות בכדי אכילת פרס ואם נתיישבה דעתה בכך מוטב ואם לאו מאכילין אותה כשיעור ובירושלמי פרק שני שעירי יום הכפורים גרסינן אין יצר הרע תאב אלא לדבר האסור לו כהא דר' מונא סלק למבקרא לר' חגי דהוה תשיש אמר ליה צחינא אמר ליה שתי שבקיה ונחת ליה בתר שעתא סליק לגביה אמר ליה מה עבדת לצחותך אמר ליה כד שרית לי אזלת ליה הלכך שפיר דמי למיעבד הכי. והראב"ד הביאו בדרשא שלו אך לא הביאו כאשר הוא. **וכן מי שאחזו בולמוס כו'**. פירוש בולמוס הוא חולי האוחז מחמת רעבון ועיניו כהות והוא מסוכן למות וכשראייתו חוזרת בידוע שנתרפא והשם הזה קרוב ללשון זה שקורין לחולי זה פלשמוש ועדין נקרא כן בפי רופאי הנוצרים ואומר שמשמעות הלשון גרונו של שור כלומר אוכל הרבה כלחוך השור **ואפילו נבלות כו'** כלומר ואע"ג דעביד תרי איסורי אפ"ה אין משהין אותו ומאכילין אותו מהנמצא יהיה מותר או אסור אבל אם היו לפנינו שני מיני איסורין מאכילין אותו הקל תחלה

ואם האירו עיניו דיו ואם לאו מאכילין אותו החמור כיצד טבל ושביעית או טבל ונבלה מאכילין אותו שביעית אחר זמן הביעור או נבלה לפי שהטבל חמור מהם שהאוכלו במיתה בידי שמים וכן כל כיוצא בזה:

הלכה י

כתב הרב **קטן בן ט' שנים ובן עשר מחנכין אותו לשעות**. אמר המפרש בן תשע בבריא ובן עשר בחולה כלומר שאם חלה בט' מחנכין אותו בי' דאי לא תימא הכי תקשי לך השתא בן תשע מחנכין בן עשר מיבעיא. כן נראה מהגמרא והר"מ נראה שפסק כרב נחמן וכרב הונא. וסבירא ליה דלא פליגי אהדדי אלא רב נחמן פירש מילי דתינוק ורב הונא פירש מילי דתינוקת מיהו תרוייהו חדא מלתא קאמרי: **בן י"א שנה בין זכר בין נקבה מתענה ומשלים כו'** דהא בשנת י"א מודה רב הונא דתינוקת משלמת מדרבנן ורב נחמן מודה דתינוק משלים משמע דתרוייהו מודו דבשנת י"א משלימין בין תינוק בין תינוקת. ומה שכתב הרב כאן **כדי לחנכו במצות** ולעיל נמי כתוב מחנכין אותו לעשות בא להודיענו דתרי חנוכי הוו כדאמרינן בגמרא אמר רבה תרי חנוכי הוו וחד דהשלמה. וחנוך השעות אינו חובה מדרבנן אלא חובה המוטלת על כל אדם מעצמו ללמד ולהרגיל בניו ללכת בדרכי יושר כדכתיב חנוך לנער על פי דרכו וגומר וכדי להכניסם תחת כנפי השכינה כדאמרינן יודע לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו. והחנוך הזה אינו מוטל אלא על הבנים לא על הבנות והיינו דאמרינן בנזיר שלהי פרק מי שאמר הריני נזיר בנו חייב לחנכו בתו אינו חייב לחנכה. ואע"ג דריש לקיש קאמר להא הוא לא אמרה אלא להאי חנוך ראשון בלא השלמה אבל בחינוך שני דהיינו כשהם בני י"א שנה שחייבין להשלים מדרבנן שוין בו תינוק ותינוקת שהרי השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וה"ה לעונשין שהם מדברי סופרים שאין הדין נותן להיות התינוקת פטורה להתענות במקום שהתינוק חייב להתענות וכי מפני שהיא נקבה הרויחה להפטר מן התענית וז"ש הרב כאן מתענה ומשלים מדברי סופרים ולמעלה כתב מחנכין אותו ולא כתב מחנכין אותו לשעות מד"ס לפי שאין חנוך שעות מדרבנן כלל שאין מדרבנן חיוב חנוך בלא השלמה כלומר שיעשה המצוה כתקנה וכמשפטה בשלמות:

הלכה יא

בת י"ב שנה ויום אחד ובן י"ג כו'. פירוש דקים להו לרבנן שהתינוקות דרכה להביא שתי שערות בתוך שנת י"ג ומפני זה הוא פרקה לעונשין ותינוק דרכו להביא בתוך י"ד ולפיכך כיון שנכנסה אותה שנה אפילו יום אחד הוי פרקו לעונשין ומפני זה חייב כל תינוק ותינוקת בזמנים ההם להתענות ולהשלים ולעשות שאר כל המצות כל חד וחד

בחיובייהו. **אבל אם לא הביאו שתי שערות כו'**. פירוש ואע"פ שנודע ודאי שהם בני י"ג וי"ד עדין דין קטן וקטנה להם לכל דבר עד שיהו בני עשרים שנה. ושתי שערות שאמרו צריכות שיהיו במקום ערוה ושיהיה שיעור השערות כדי לכוף ראשן לעיקרן ושיהיה בעיקרן גומות. ועניין זה שתבאר מתבאר בפרק יוצא דופן ובפרק בא סימן והרב ביאר ענינים אלו בפ"ב מהלכות אישות. **קטן שהוא פחות מבן תשע אין מענין אותו כו'** פי' אין חייבין אביו ואמו ואצ"ל ב"ד למנוע ממנו מאכל אפי' שעה אחת והמענה אותו ומונע ממנו מאכל או משתה אפילו שעות מונע ממנו חסד ויראת שדי יעזוב והרי הוא בכלל שופכי דמים כדגרסינן בירושלמי פרק ב' שעירי יום הכפורים ר' חייא בר' בא הוה משתעי ההיא עובדא חד בר נש הוה מהלך בשוקא וברתיה עמיה אמרה ליה אבא צחינא אמר לה אורכן צבחר כלומר כתר לי זעיר אמרה ליה אבא צחינא אמר לה אורכן צבחר ומיתת. ר' אחא כד מתפני מוסף הוה אמר קומיהן אחנא מאן דאית מינוק יזיל בגיניה כלומר מי שיש לו תינוק ילך בשבילו להברותו. ומפני זה ראוי למחות ולהזהיר על זה שלא לענותן עד שיגיע זמנן דקים להו לרבנן דתוך זמן זה שאמרנו אין יכול לסבול שום עינוי בלא סכנה גדולה ומצות השם ומשפטי תורתו אינן נקמה בעולם אלא חסד ורחמים וחיים בעולם שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם:

פרק ג

הלכה א

כתב הרב **אסור לרחוץ ביום הכפורים בין בחמין בין בצונן כו'**. אמר המפרש אע"ג דאמרינן בתענית משום תענוג בחמין אסור בצונן מותר התם לא איירי אלא בתענית צבור דלאו דאורייתא אבל ביום הכפורים לא איירי התם כלל, ותו דהא עיקר קרא דנפקא לן רחיצה מיניה בצונן משתעי דכתיב מים קרים על נפש עיפה ואם כן איך נתיר רחיצה בצונן. **והמלך והכלה ירחצו את פניהם כו'** אמר המפרש אית דפסקי דלא יכלי לרחוץ את פניהם דקים להו כרבנן דאסרי כדאמרינן במתניתין המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרים ואמרינן בירושלמי דפליגי אכולהו והר"מ פסק בכלהו כר' אליעזר משום דחזינן בגמרא דטרח לפרושי טעמא דר"א כדאמרינן כלה מאי טעמא כו' חיה משום צנה כו' משמע דהלכתא כותיה וכן הסכים הרי"ף. **כדי שלא תתגנה על בעלה** פירוש כי הכלה צריכה נוי להיות חביבה על בעלה. **עד כמה נקראת כלה כל שלשים יום** כלומר כל ל' יום לאחר נשואיה כדאמרינן פ"ק

דכתובות גבי מת אביו של חתן ואמה של כלה כו' ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום. פירוש מחמת האבל אלמא דכל שלשים יום בעיא נוי:

הלכה ב

05מי שהיה מלוכלך בטיט ובצואה כו' ואינו חושש. פירוש משום רחיצה. ומ"כ בפר"ש מכתיבה צרפתית מש"ה מותר לרחוץ ידיו הואיל ואין מתכוין להפר עינוי. וה"נ כי נפנה לגדולים או לקטנים מותר לרחוץ ידיו דהוה ליה דומיא דידיו מלוכלכות בטיט ובצואה לפי שלא אסרו חכמים שלא להושיט אצבעו במים אלא דרך תענוג אבל למצות מותר דכ"ש הוא להעביר לכלוך שלא במקום מצוה מותר במקום לכלוך ובמקום מצוה לא כל שכן והלכך שחרית נוטל ידיו כדרכו ואינו חושש ומברך על נטילת ידים דהיאך יקבל עליו מלכות שמים שלימה בלא נטילת ידים וההוא יומא דכפורי יומא דצלותא ורחמי וצריך כל אדם להיות בו נקי כפים ובר לבב יותר מכל ימות השנה ומי שאמר שיבא לבית הכנסת בלא רחיצת ידים זה לא יתכן לומר. ותו אם לדבר הרשות ומשום הפסד ממון כגון שומרי פירות התירו לעבור במים עד צואריהם לנט"י שחרית שהוא מצוה ושאין יכול ליגע באחד מאבריו כדאמרינן יד לפה תקצץ כו' לא כ"ש שמותר לרחוץ ידיו. אבל פניו כ"ע לא פליגי דאסור. ור"מ מחמיר שהרי כתב בפ"ז מהלכות תפלה ביום הכפורים ובט' באב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידים אלא המעביר שינה מעיני פירוש שהוא ברכה המתוקנת לברך כשירחץ פניו ושם הארכנו בענין זה ומנהג לרחוץ ידים ביום הכפורים שחרית וכן שאר היום כשהוצרך לנקביו אבל לא פניו וידיו כשהן נגובות מעט והן טופחות מעבירן על פניו ועל גבי עיניו להעביר לפלוף שבהם והראב"ד מתיר לרחוץ כדרכו כשיש לפלוף בעיניו דהו"ל כמלוכלך וז"ל ומיהו שלא ירחץ מפני הנקיות או מפני השיבתא ואם יש לו כלים טופחים לקנח בהם מקנח בהם פניו ועיניו ואם יש לו לפלוף בעיניו רוחצם כדרכו ואינו חושש ומברך כדרכו. פירוש המעביר חבלי שינה מעיני כו' ואמרינן בירושלמי ביום הכפורים מרחיץ את ידיו ומקנחן במפה ומעביר את המפה מעל פניו. ומדיחה ידה אחת במים כו' ומיירי שלא נטלה ידיה שחרית ואיכא סכנה דשיבתא והוא רוח רעה ששורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלן שחרית אבל אם נטלה ידיה שחרית לא תדיח ידיה כשמאכילה את בנה דהא קי"ל בפרק כל הבשר דאוכל מחמת מאכל אינו צריך נט"י פי' המאכל. ומ"ש הרב ומדיחה ידיה אחת לאו דוקא אך לא רצה לשנות לשון הגמרא וה"ה שתי ידיה אם צריכה לכך כדאמרינן בגמרא גזרו עליו להאכיל בב' ידיו אבל ודאי אם יש שם פרוסה אחת שיכולה לתת לבנה בידה אחת שהרי אינה צריכה חתיכה לא תדיח כי אם ידה אחת. והחולה רוחץ כדרכו פי' דהא

אינו מתכוין לתענוג ולא אסרה תורה אלא במתכוין להנאתו דהא לא אפקיה רחמנא אלא בלשון עינוי והא ליתא בגמרא גבי רחיצה מיהו כיון דאשכחן גבי סיכה שאם היה חול' או שיש לו חטטין בראשו שסך כדרכו ואינו חושש וה"ה גבי רחיצה דמ"ש הא מהא:

הלכה ג

ומ"ש הרב **שאין המנהג לבטל דבר האסור אלא לאסור את המותר** ילפינן לה ממאי דאמרינן פרק קמא דראש השנה גבי אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט כו' ואישתוק ר' יוחנן א"ל ר' אבא הכהן אמאי אישתוק לימא ליה קאמינא לך אנא נהגו ואת אמרת לי איסורא ומתרץ דמש"ה שתיק משום דאמר ליה במקום איסורא כי קא נהגו שבקינן להו ע"כ משמע שאין המנהג מבטל דבר האסור:

הלכה ד

טיט שהוא לח ביותר כו' אסור לישב עליו דכיון שהוא לח כל כך שטופח כשישב עליו קריר ליה והוי עונג קרוב לרחיצה. **לא ימלא אדם כלי חרס מים כו' שהמים נוזלים מדפנו** ולישנא דגמרא משום דשחיל והוא מלשון משיתיהו תרגום שחליתים. ור"ל שמתוך שכל כלי חרס חלקים ורפים שואב ומושך המים שבתוכו ועובר דפני הכלי. וצ"ע מ"ש הרב לא ימצא כלי חרס מים כו' דהא בגמרא אמרינן דבין מלא בין חסר אסור ואפילו דכספא. **אפילו כלי מתכות אסור שמא ינתזו כו'** ולשון הגמרא משום דמזדריב והכל אחד כי מזדריב ר"ל שהוא מחליק ונשמט מידו ונשפכין המים עליו דעת הרב דלאו דוקא כסא דכספא דהוא הדין בשאר כלי מתכות וכי נקט כסא דכספא משום שריותא דרבה דהוה שרי כסא דכספא חסר ואד"א כסא דכספא דוקא והטעם מפני שהוא חלק אבל שאר כלי מתכות שרי ולא מסתבר. ומותר להצטנן בפירות לאחוז אותם בידיו או להעבירם בפניו להצטנן בהם:

הלכה ה

לוקח אדם מטפחת פי' סודר ומנגבה מעט כדי שלא יבא לידי סחיטה ביום הכפורים והיינו דאמרינן בגמרא ועושה אותה כמין כלים נגובים ומניחה תחת הבגדים כדי שתשאר בה לחות ולא תתנגב לגמרי. **ולמחר מעבירה על פניו כו'** ודוקא שנגובה כל כך שאינה טופח על מנת להטפיח דאל"כ היכי שרי והא אמר לעיל גבי טיט הטופח על מנת להטפיח אסור וכתב הרב בעל העיטור ומה שנהגו היום ששורין מפה במים ונוטלין ידיהם בשחרית לתפלה במפה ביום הכפורים ובט' באב מנהג טעות הוא דנט"י מצוה היא ונוטלין כדרכן והכי מסתבר ואע"פ שהרב חולק בזה כמו שכתוב בהלכות תפלה וכדכתבינן לעיל דהא ודאי הא דמטפחת מפרשי לה רבוותא בנטילת שחרית

והכי נראה דהוה מפרש לה ר"מ כמו שאתה רואה מדבריו הביאה סמוך דההיא דמותר להצטנן בפירות:

הלכה ו

כתב הרב **ההולך להקביל פני רבו**. כדאמרינן בפ"ק דראש השנה לקרות בבית המדרש וה"ה אם צריך להקביל פני הרב או החכם לשמוע פרקו או להסביר לו שמועתו וכן אם הולך לאיזו מצוה שיהיה ויש אמת המים או נהר בדרך עובר במים עד צוארו פי' ואע"פ שהמים עמוקים כל כך שירחץ בהם כל גופו מותר כיון דלאו להתענוג קא מכוין. ואינו חושש כלומר אינו חושש משום איסור תענוג רחיצה. ודוקא תלמיד לרב אבל רב לגבי תלמיד אסור לעבור והכי מסקינן בגמרא ואע"ג דתניא בתוספתא דאפילו לפני תלמידו מותר ההיא איכא לתרוצא דבתלמיד הגון מיירי שחייב הרב לילך אצלו וכדאקשינן התם פ"ק דתענית כתוב לקראת צמא התיו מים וכתוב הוי כל צמא לכו למים ומתרצינן כאן בתלמיד הגון כאן בתלמיד שאינו הגון ופרש"י תלמיד הגון תלמיד נאה במעשיו שחפץ השם ותלמוד תורה בידו יצלח. והשתא דאתינן להכי אמרינן דכי שרינן לעבור במים ביום הכפורים בשביל רבו או מי שגדול ממנו בחכמה דוקא רב הגון דורש ומקיים אבל אם הרב הולך בדרך לא טובה אע"פ שהוא חכם גדול לא יעבור במים בשביל הקבלת פניו שהרי אסור ללמוד ממנו כמו שאמרו ז"ל אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו והכי מסתבר לן:

כתב הרב **וכן ההולך לשמור פירותיו כו'**. אמר המפרש מסתברא דדוקא שהיה שומר אותם קודם יום הכפורים דאגלי מלתא דלאו משום תענוג רחיצה העביר דהא כ"ע ידעי שרגיל לשמור פירותיו ולעבור במים אבל אם לא שמר אותם קודם יום הכיפורים איך נתיר לו איסור רחיצה משום דבר הרשות ניחוש דלמא נפיק מיניה חורבא דהרואה אומר לרחיצה קא מכוין וכן נראה מלשון הגמרא דאמרינן שומרי פירות עוברין עד צוארן במים כו' כלומר שהם שומרי פירות כל השנה אי ס"ד כפשטא דמלתא הול"ל הרוצה לשמור פירותיו עובר במים. **ובלבד שלא יוציאו ידיהם מתחת שולי בגדיהם כו'** פירוש כי כשיגביה שולי בגדיו יראה כמתכוין לרחיצה אבל כשעובר ושולי לבושיו משולשלין למטה גלוי לכל שאין כונתו לרחיצה וזהו שכתב הרב שלא יעשה **כדרך שהוא עושה בחול** פירוש דנראה כמתכוין לרחיצה שהרי דרך לעשות כן בחול ולשון חכמים ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו ופרש"י להגביה שולי חלוקו ועל זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כמשא על כתפו ואמר מר היוצא בטלית מקופלת על כתפו בשבת חייב חטאת ולא נהיר וכי אצטריך לאשמועינן ובלבד שלא יעשה מלאכה מש"ה מסתבר

בפירוש כר"מ וכתב הריא"ג אית דמפרשי דלא ליתו לידי השטה דאסורה משום שבות כדתנן אין שטין על פני המים:

הלכה ז

כתב הרב **אסור לנעול מנעל וסנדל אפילו ברגלו אחת.** אמר המפרש דלא גרע נעילת הסנדל מרחיצה וסיכה שאסורין אפילו באבר אחד מן הגוף בסנדל של שעם אחד ממיני הגמי הוא ויש אומרים שהיא עשויה מקליפת עץ דקים כגון חיטני והוצייא ודיקולי הנזכרים בתלמוד ואית דגרסי בדדיבלי ופרש"י עשבים ואית ספרי דכתוב בהו רבה נפיק בכלהו לבר מהוצי. וכורך אדם בגד על רגליו כו' וה"ה שיכול לילך בבתי שוקים אם ירצה דתענוג בלא מנעל שרי. גרסינן בירושלמי יוצאין באנפליא של בגד ואין יוצאין באנפליא של עור אבל בקורדקיסים לא יהלך אדם ביום הכפורים אפילו בתוך ביתו. ופירש הרב בעל הערוך שהם הנקראים פטינש ואית דאמרי דדוקא דבר המחופה עור כגון הפאטינש וכיוצא בהן מדבר שהוא של עור אסור דכמנעל דמו ומנעל של עור הוא דכתוב ואנעלך תחש אבל סנדל של עץ מותר וכן אתה דן באבל ובתשעה באב ואינו מודה בזה דהא אמרינן גבי קב קטע אלא אמר רבא לעולם מנעל הוא פירוש ומשום הכי אסור לצאת בו ביום הכפורים. התינוקות אע"פ שהם מותרין באכילה כו' מונעין אותן ממנעל הסנדל ואמרינן טעמא בגמרא משום דאכילה ושתיה ורחיצה וסיכה הוו רבותא דינוקי כלומר שהתינוקות גדלין בהן כדאמרינן בגמרא רבותיה דינוקא חמימי ומשחא ביעתא בכותחא ומשום הכי לא גזרו בהן רבנן דדלמא אתי למשרי בגדולים. אבל מנעל וסנדל דלאו היינו רבותייהו גזרו בהו רבנן דלמא אתי למשרי בגדולים ומשום הכי מונעין אותם מהם ואמרינן בתוספתא אסורין בנעילת הסנדל מפני מראית העין:

הלכה ח

מותר לכל אדם כו' ומחמת עקרב. כלומר אם הוא מקום שיש לחוש לעקרבים מותר כל אדם לנעול. **והחיה מותרת כו'** פירוש החיה אשה יולדת. **משום צנה** שרגליה מצטננות בשעת לידה כדכתיב וראיתן על האבנים בשעה שרגליה מצטננות כאבנים כדאיתא פ"ק דסוטה. וסבת הצנה שאוחזות אותן בשעת לידה בטעם כי הן שופעות דם ובחסרון הדם יתקרר הגוף בהכרח. וזהו שהתירו חכמים לעשות מדורה לחיה בשבת והחולה כיוצא בה אע"פ שאין שם סכנה. הא אע"ג דלא אידכר בגמרא בהדיא כיון דאידכר גבי סיכה החולה מותר לסוך הוא הדין רחיצה ונעילת הסנדל וכתב רב אחא דחיה אסורה להתענות עד ל' יום ולא מסתברא כותיה דמתנן החיה תנעול את הסנדל ולא פליג ברישא

לומר והחיה תאכל אלמא דלגבי אכילה דינה כעוברות ומניקות שמתענות ומשלימות ובנעילת הסנדל לחוד משתיירא משום צנה:

הלכה ט

כתב הרב **אסור לסוך מקצת גופו**. אמר המפרש מה שכתב הרב בין סיכה שאינה של תענוג אסורה ולא אמרו אלא סיכה אבל רחיצה של תענוג אסורה שאינה של תענוג מותרת. ונ"ל לפרש סיכה שאינה של תענוג כגון שהיו ידיו מזוהמות ומלוכלכות ובקש להעביר זוהמתן ע"י סיכה שאסור ואע"ג דגבי רחיצה כה"ג שרי כדאמרינן אם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו לא דמי דהתם דרך כל אדם בין עני בין עשיר לרחוץ ידיו במים כשהן מלוכלכות והכל יודעין דלא לתענוג קא מכוין אבל הכא אין דרך להעביר לכלוך זוהמת הידים ע"י סיכה זולתי איש עשיר הרך והענוג ולא מינכרא מלתא דלהעביר זוהמא קא עביד אלא משום תענוג ומש"ה אסור אבל בתענית צבור אינה אסורה סיכה אלא של תענוג דכיון דמדרבנן הוא לא החמירו בו. **ואם היה חולה אע"פ שאין בו סכנה כו**' מ"ש הרב בכלהו דבחולה שאין בו סכנה מיירי ואע"ג דליתיה בגמרא בהדיא הכי מסתבר דאי בחולה שיש בו סכנה צריכה למימר השתא באכילה ושתיה דאית ביה איסור כרת מותר בשאר עינויין דלית בהו אלא מכת מרדות לא כ"ש אלא ודאי בחולה שאין בו סכנה מיירי ולשון הגמרא אם היה חולה או שיש לו חטטין וחטטין הן מיני גרב המתילדים בראש ונקראו כן לפי שגורמין לבעליהן להיות חוטטין בראשיהן סך כדרכו ואינו חושש מפני שאין מתכוין להנאה ולא אסרה תורה אלא במתכוין לתענוג שהרי לא הוציאו תורה אלא בלשון עינוי וכל שלא במקום חולי ומכה תענוג הוא לדעת הרב וכדאיתא בירושלמי ע"כ מפרק בתרא דיומא:

הלכה י

כתב הרב **יש מקומות כו**' **ויש מקומות כו**'. והיינו דאמרינן בגמרא בין שאמרו להדליק בין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד פירוש להפריש עצמן מאשה. ירושלמי מקום שנהגן להדליק משובח ממקום שנהגו שלא להדליק אמר ר' ירמיהו תדע לך שהרי אותו האיש צנוע הוא ואינו משמש מטתו לאור הנר:

כתב הרב **ואם חל יוה"כ להיות בשבת כו**'. אמר המפרש נראה מדברי הר"מ שכשם שמברך על הדלקת נר בשבת כך מברך ביוה"כ שחל להיות בשבת מאחר שהוא חובה בכל מקום ע"כ מפרק מקום שנהגו. ותימה הוא אם אינו מדליק שום נר לשום שבת אלא פתילה דקה כדרך שהוא עושה בחול כדי שיראה בה בלכתו לשכב היאך יברך עליה להדליק נר של שבת איזו היכרא יש בה שהיא לצורך שבת ושמעתי שיש נשים שביום

הכפורים שחל להיות בשבת מדליקות פתילה אחת גסה לכבוד שבת ועליה הן מברכות וזה המנהג נאה ומתקבל לדעת ר"מ. ועוד צ"ע אם שבת נדחה מפני יום הכפורים לגבי אכילה ושתיה אמאי לא ידחה לגבי הדלקת נר במקום שנהגו שלא להדליק כדי שלא יבא לידי תשמיש המטה. יש דברים מענין היום וביארם הרב איש איש במקומו הראוי לו ענין תפלת נעילה ביאר בפ"א מהלכות תפלה וסדור תפלת היום היאך היא ואם חל יוה"כ בשבת היאך יחתום הואיל משה באר בפ"ב מהלכות תפלה וענין ודוי יוה"כ כיצד הוא היאך יתודה ומתי יתודה באר בפ"ב מהלכות תשובה: